

כגפן פוריה

עלון להפצת תורה ויהדות

פרשת בְּשַׁלַּח

יא' שבט תשע"ה

הפטרה: ותשר דבורה, אשכ' לדבורה אשה

יציאת השבת ר"ת 18:15

יום רביעי טו' בשבט-לא אומרים תחנון

ימי השוכבי"ם

גיליון 324

יציאת השבת:

17:50

ירושלים: 17:50

כניסת השבת:

16:40

ירושלים: 16:36

שבת שירה – טו' בשבט

הרב עמוס שושן - רב ישובי רכס פוריה

השבת הזו, שאנו קוראים בה בתורה בפרשת בשלח, נקראת 'שבת שירה' על שם שירת הים שאמרו בני ישראל אחר קריעת ים סוף, ושכתובה בפרשה זו. אמנם, יש בפרשה עוד הרבה עניינים: יציאת מצרים, קריעת ים סוף, חוק ומשפט, מן, באר ומלחמת עמלק; אף על פי כן לא יחדו ישראל שם לשבת זו, אלא על שם השירה בלבד, כי שירה זו של ישראל נחשבת בכל הדורות כאילו עכשיו אמרוה. אמרו חכמים: איזהו בן עולם הבא, כל האומר פרק שירה בכל יום.

כל היקום מלא שירה לבוראו וכל בריה ובריה שרה שירתה ליוצרה. הכלב שהוא רעב תמיד, אומר שירה ומוזיג הוא את הכל – לשיר עמו ואומר (תהילים צה, ו): "בואו נשתחוה ונכרעה, נברכה לפני ה' עושנו". נמלה זו שכל ימיה ששה חדשים, אומרת שירה בכל יום. מה היא אומרת? (שם קלו, כה): "נותן לחם לכל בשר כי לעולם חסדו".

האדם, האם הוא חסר מכל הבריות? היכן היא שירתו שהוא משורר לפני אלוקי חסדו? אלא נותן את כל מעיניו בעולם הזה שהוא חסר ואינו רואה את החסדים שסובבים אותו. רואה את החסרות ואינו רואה את היתרות, בבחינת 'זיחנו בחסרות'. ברם, כשנפקחות עיניו ויודע שאינו בודד ולא עוזב בעולם וזוכר כי עיני ה' אלקיו עליו מראשית חלדו עד סוף אחריתו, או אז מתמלא לבו שירה. אותה שעה, בן עולם הבא הוא ודאי, שכן דבוק הוא ביוצרו ובוראו מעולם ועד עולם.

מופלאה היא הסמיכות שבין שבת שירה לטו' בשבט. מתחברת לה שירת היקום כולו עם שירתם של ישראל "כל ציץ עשב אומר דבר, כל אבן לוחשת איזה סוד, כל הבריאה אומרת שירה", (לחי ראי). יהי רצון שנוכח לחוש את שירתה המיוחדת של הבריאה ולהודות ליוצרה.

בהוצאת מכון "שערי תורה": פוריה-נוה עובד ד.ג. גליל תחתון 15210

שערי תורה וחסד ע"ר * כולל אברכים * שיעורי תורה * פרסומים תורניים * גמ"ח עזרה לנוקמים *
הדפסה: דפוס כנרת. עריכה: צ. שוריק. היה שותף. להעברת תרומות: בנק המזרחי סניף טבריא מספר חשבון: 123459

סדר טו' בשבט

לשם יחוד קדשא בריך הוא ושכינתה, בדחילו ורחימו, ורחימו ודחילו, ליחדא שם יו"ד ק"י בוא"ו ק"י ביחודא שלים (י-ה-ו-ה) בשם כל ישראל. הנה אנחנו באים לקיים מנהג ישראל עם קדושים, לברך על הפרות וללמד עליהם ביום הזה, כמו שתקנו לנו רבותינו זכרונם לברכה, עם כל המצות הבלולות בה, לתקן את שרשה במקום עליון. לעשות נחת רוח ליוצרינו ולעשות רצון בוראנו. ועלה לפניו יתברך כאלו פנוו בכל הפגנות הראויות לכוון במצוה זו. ויהי נעם אדני אלהינו עלינו. ומעשה ידינו פוננה עלינו. ומעשה ידינו פוננהו:

על מיני מאפה מברך:

ברוך אתה ידוד, א-להינו מלך העולם בורא מיני מזונות.

חיטה: חמשה דברים חיבין בחלה, החטים והשעורים והפסמין ושבלת שועל ושיפון, הרי אלו חיבין בחלה, ומצטרפין זה עם זה, ואסורין בחדש מלפני הפסח, ומלקצור מלפני העמר. ואם השרישו קדם לעמר, העמר מתירן. ואם לאו, אסורין עד שיבוא העמר הבא:

יין: יקח כוס יין או מיין ענבים ויאמר: אסרי לגפן עירה ולשרקה בני אתנו: כפס ביני לבשו ובדם ענבים סותה. חכלילי עינים מייין, ולבן שנים מחלב: (בראשית מט, י"א-י"ב). לפבתי אחתי כלה לפבתי באחת מעיניך באחד ענק מצורניך: מה יפו דדיך אחתי כלה מה טבו דדיך מייין וריח שמניך מכל בשמים: (מלוקט משיר השירים). ויין ישמח לבב אנוש להצהיל פנים משמן ולחם לבב אנוש יסעד: (תהילים קד).

יברך בורא פרי הגפן: וכוון לפטור כל שאר משקין.

סברי מרנן ועונים - לחיים

ברוך אתה ידוד, א-להינו מלך העולם, בורא פרי הגפן.

על פרי העץ מברך:

ואם יש לפניו משבעת המינים יקדים לברך על הפרי הקרוב יותר בפסוק ל"ארץ".

ברוך אתה ידוד, א-להינו מלך העולם בורא פרי העץ:

ואם יש לו פרי חדש יברך גם ברכת שהחינו:

ברוך אתה ידוד, א-להינו מלך העולם, שהחינו וקימנו

והגיענו לזמן הזה:

זיתים: המדל בזיתים, בית שמאי אומרים, יגום. ובית הלל אומרים, ישרש. ומודים במחליק עד שיגום. איזה הוא המדל, אחד או שנים. המחליק, שלשה, זה בצד זה. במה דברים אמורים, מתוך שלו. אבל מתוך של חברו, אף המחליק, ישרש: (משנה שביעית ד, ד).

תמרים: ואלו דברים מתעשרין דמאי בכל מקום. הדבלה, והתמרים, והחרובים, הארו, והכמון. הארו שבחוצה לארץ, כל המשתמש ממנו פטור: (משנה דמאי ב, א).

הרואה תמרים בחלום - תמו עונותיו שנאמר "תם עונך בת ציון" (ברכות נו) מה תמרה זו אין בה פסולת אלא תמרים לאכילה לולבין להילול חרות לסיבוך וכו'... כך הם ישראל אין בהם פסולת אלא מהם בעלי מקרא, מהם בעלי משנה, מהם בעלי אגדה, מהם בעלי מצות, מהם בעלי צדקות.

ענבים: המדלה את הגפן על מקצת אילן מאכל, מתר להביא זרע אל תחת המותר. ואם הלך החדש, יחזורנו. מעשה שהלך רבי יהושע אצל רבי ישמעאל לכפר עזיו, והראהו גפן מדלה על מקצת תאנה. אמר לו, מה אני להביא זרע אל תחת המותר. אמר לו, מתר. והעלהו משם לבית המגניה, והראהו גפן שהיא מדלה על מקצת הקורה וסדן של שקמה, ובו קורות הרבה. אמר לו, תחת הקורה זו אסור, והשאר מתר:

תאנים: מאימתי אוכלין פרות האילן בשביעית, הפגים, משיזריחו, אוכל בהם פתו בשדה. בחלו, פוגס לתוף ביתו. וכן פיוצא בהם בשאר שני שבוע חייב במעשרות: (משנה שביעית ד, ז).
הרואה תאנה בחלוס – תורתו משתמרת בקרבו שנאמר "נוצר תאנה יאכל פריה" (ברכות דף נו).
למה נמשלה תורה כתאנה? שרוב האילנות הזית הגפן התמרה נלקטים כאחת והתאנה נלקטת מעט מעט, כך התורה היום לומד מעט ולמחר הרבה לפי שאינה מתלמדת לא בשנה ולא בשתים. עליו נאמר "נוצר תאנה יאכל פריה" מהו יאכל פריה? פרי של תורה.

רימונים: קלפי רמון והניץ שלו, קלפי אגוזים והגלעינין, יש להם שביעית ולדמיהן שביעית, הצבע, צובע לעצמו, ולא יצבע בשכר, שאין עושים סחורה בפרות שביעית: (משנה שביעית ז).
הרואה רימונים בחלוס – אם תלמיד חכם הוא יצפה לתורה שנאמר "אשקך מיין הרקח מעסיס רמני". ואם עם הארץ הוא יצפה למצוות שנאמר "כפלח הרמון רתך" מאי רתך? אפילו ריקנין שבך מלאים מצות כרמון. (ברכות נו).

אתרוג: אתרוג שנה לאילן בשלשה דרכים, ולירק בדרך אחד. שנה לאילן בערלה וברבעי, ובשביעית. ולירק בדרך אחד, שבשעת לקיטתו עשורו, דברי רבן גמליאל. רבי אליעזר אומר, שנה לאילן בכל דבר: (משנה בכורים ב). ונהגים להתפלל שיומין לו הקב"ה אתרוג נאה לסוכות.

על פרי האדמה מברך: ברוך אתה ה', אלהינו מלך העולם בורא פרי האדמה. פיצד מברכין על הפרות. על פרות האילן אומר, בורא פרי העץ, חוץ מן היין, שעל היין אומר בורא פרי הגפן. ועל פרות הארץ אומר בורא פרי האדמה, חוץ מן הפת, שעל הפת הוא אומר המוציא לחם מן הארץ. ועל הירקות אומר בורא פרי האדמה. רבי יהודה אומר, בורא מיני דשאים: (משנה ברכות ו, א).

ברכה אחרונה מעין שלוש

ברוך אתה ה', אלהינו מלך העולם, על:

אם אכל מזונות יאמר – המחיה ועל הכלכלה: אם שתה יין יאמר – הגפן ועל פרי הגפן: אם אכל פירות משבעת מינים יאמר – העץ ועל פרי העץ:

ועל תנובת השדה ועל ארץ חמדה טובה ורחבה שרצית והנחלת לאבותינו לאכול מפריה ולשבוע משובה. רחם ה' אלהינו עלינו ועל ישראל עמך ועל ירושלים עירך ועל הר ציון משכן כבודך. ועל מזבחך. ועל היכלך. ובנה ירושלים עיר הקדש במהרה בימינו. והעלנו לתוכה. ושמחנו בבנינה ונברכך עליה בקדשה ובטהרה: בשבת: ורצה ותחליצנו ביום השבת הזה: כי אתה טוב ומטיב לכל ונודה לך ה' אלהינו על הארץ: ועל המחיה ועל הכלכלה: ועל פרי הגפן: ועל הפרות: ברוך אתה ה', אלהינו מלך העולם, על: של א"י אומר: ועל מחניתה ועל כלכלתה: של א"י אומר: ועל פרי גפנה: של א"י אומר: ועל פרותיה: ברוך אתה ה', על הארץ ועל המחיה ועל הכלכלה. פרי הגפן הפרות של א"י אומר: ועל מחניתה פרי גפנה פרותיה:

הלכות טו' בשבט

טו' בשבט נקרא במשנה ראש השנה האילנות, לענין ספירת השנים לנטע רבעי ולענין מעשרות. למרות שחז"ל לא הזכירו יום זה כיום הג, מצאנו בכתבי הראשונים והגאונים שנהגו ביום זה כיום הג ונהגו לומר תפילות ופיוטים מיוחדים ליום זה. בקהילות ספרד שומעים על מנהג זה בשנת של"ט. ומוזכרו בספר "עבור שנים" רבי יששכר בן שושן זצ"ל מחכמי מרוקו שהתיישב בצפת בתקופה ההיא, וכך הוא כתב: "יום טו' בשבט ר"ה לאילנות, לכך אין בו נפילת אפיים בתפלה ולא מתענין בו, והאשכנזים יצ"ו נהגין להרבות בו במיני פירות אילנות לכבוד שמו של יום". ומני אז השתמשו מנהגי טו' בשבט בקרב יהדות ספרד אשר הוציאו בעבורו ממון רב וכבדוהו בהדלקת נרות, בשירים ובתשבחות וכמיהה לארץ ישראל.

א. טו' בשבט הוא ראש השנה לאילנות לענין ערלה ולתרומות ומעשרות. אין אומרים בו תחנון, כי שמחת האילן משפיעה על שמחת האדם – "כי האדם עץ השדה" (עיין שולחן ערוך קלא"א, ר).

ב. נחלקו הדעות אם אומרים תחנון במנחה שלפניו (עיין משנה ברורה ס"ק לב וכף החיים ס"ק קא). בשבת טו' בשבט אין אומרים צדקתך.

ג. יש נוהגים ללמוד בליל טו' בשבט בסדר "פרי עץ הדר". ויש נוהגים להרבות בלימוד ענייני מעלת פירות הארץ ומעלת ארץ ישראל הכל לפי הלומדים וכפי הזמן.

ד. נוהגין להרבות באכילת פירות האילן בליל וביום טו' בשבט, ומשתדלים שיהיו מהפירות שנשתבחה בהם ארץ ישראל. (עיין מג"א קלא"א ס"ק טו, כף החיים ס"ק צו משני"ב ס"ק לא). ה. עדיף לאכול מפירות שגדלו בארץ ישראל ולברך עליהם תחילה אם הם מאותו סוג של פירות חז"ל (עיין בן איש חי מנחת ורחמים).

ו. יש להקפיד במיוחד ביום זה על הברכות שמברך על הפירות שיהיו כדיו, ויהיו בכונת הלב, כיון שבהם מביא האדם ברכה לפירות האילן. (עיין ראש השנה טו ורש"י שם).

ז. כשמברך על הפירות יברך על הפרי החשוב ביותר קודם אם רוצה לאכול ממנו, והחשוב הוא זה הכתוב קרוב ביותר למילה "ארץ" בפסוק "ארץ חיטה ושעורה וגפן ותאנה ורימון ארץ זית שמן ודבש". ולכן הסדר הוא: לחם לסוגיו, עוגות, יין, זית, תמר, ענבים, תאנה, רימון, שאר פירות העץ, פירות האדמה, ברכת "שֶׁהַכֹּל", ברכת הריח. אחרי הברכה כנ"ל – אין חשיבות לסדר האכילה.

ח. יתפלל בטו' בשבט על אתרוג מהודר לסוכות. (עיין לשון חכמים ח"א לח).

ט. מי שקנה פירות לא מעושרים שחנטו קודם טו' בשבט וקנה פירות נוספים שחנטו אחר טו' בשבט וגם הם אינם מעושרים – אינו יכול להפריש מפירות אלו על אלו וישאל שאלת חכם.

י. סדר הברכות נרמז במלים "מגע אש" – מזונות – המוציא – מזונות. גפן – ברכה על יין. עץ – ברכה על פרי העץ משבעת המינים או פרי העץ אחר אם אין משבעת המינים (ולרמב"ם תמיד מברך על פרי חביב עליו). אדמה – ברכה על פרי אדמה משבעת המינים או אחר. שֶׁהַכֹּל – ברכה על מים וקדומה או ברכה על דבר שאינו יודע ברכתו. אם יש לפניו עונה ויין – קדם יברך "מזונות" על העונה ואחר כך "הגפן" על היין. אם יש יין וזית או תמר יברך קדם על היין ואחר כך "העץ".

למעוניינים להשתתף בהוצאת עלון זה נא לפנות לדוד: 0577788483

עלון זה מוקדש:

לרפואת: אברהם ולאה ציטרון הי"ד. היה יצחק שושן הי"ד. שרה בת שמחה הי"ד. יצחק אילון הי"ד. מרים יהודה הי"ד. ציפורה ויהושע לוי הי"ד. ביבה אלימלך הי"ד. ישי הלוי הי"ד. אורי חיים רווח הי"ד. עזר בן עישה הי"ד. תיקוה בת עזיזה הי"ד. אלגרה בת גיאן הי"ד. מנחם בת ענולה הי"ד. פנחס ורחמי הי"ד. הראל בן אביגיל הי"ד. אילנה בת סליחה הי"ד. ישי ורחל לוי הי"ד. חנה בת זוהרה הי"ד. להחזרת נעדריו צה"ל ושבויו ובחס: גיא חבר, רון ארד, זכריה באומל, יהודה כץ, צבי פלדמן, יהונתן פולארד הי"ד. לעילוי נשמת הנערים: אייל יפרח הי"ד, גיל-עד שעאר הי"ד, נפתלי יעקב פרנקל הי"ד. ולענין ארוון שאול הי"ד וחללי מבצע צוק איתן, לעילוי נשמת: חרב מרדכי אלוז וצוקל. רבי מסעוד מלול וציל. חרב שלמה מלול וציל. רבי יעקב שושן וציל. ינה ויה וציל. ברכה סופר וציל. ניר נחם וציל. נסים כהן וציל. ספר מטום וציל. נדיה שמעון בת חזית וציל. מנחה לוי וציל. אסתר בת תורא וציל. אסתר חדד וציל. חנה יצחק וציל. דעה פנטק וציל. חרב אברהם עקרון וציל. מרדכי ומשה בנו לאה מורחז וציל. אליזה בת פריחה וציל. תרצה וציון וציל. ישראל אברהם נתן בן מלכה וציל. אסתר בת זוהרה וציל. אסתר וענבר נחום וציל. ישראל בן שושנה וציל. יצחק בן מול מורחז וציל. רובי בן שלום צעזעי וציל. מרים וענתו וציל. עזיזה עמוס וציל. יצחק ועמרם אטיאס וציל. נסים בן חנה וציל. שמעון אבוטבול וציל. יצחק ולאה אסטרונז וציל. רות יעקב וציל. חיה רחל לוי וציל. אליזה טויט וציל. נעימה בת מנודה וציל. שמחה אילון וציל. ראובן אלוז בן נטיה וציל. סוליקה שושן וציל. לואיזה מרד וציל. זוהרה בת חנה וציל. עליזה כהן וציל. ר' חיים אהנתנה וציל. אהרן וצוק וציל. אורי ארון מועלם וציל. ישראל בן גמרה וציל. חד תגיבי וציל. חד נחסברג וציל. עמוס דמרי וציל. רבי חד הכהן וציל. יצחק וצוק וציל. עישה דהן וציל. יוסף הכהן וציל. ולע"נ: הספיק בשואה ובהם: אלכסנדר שנוור, שושנה רוזה, רפאל פריצן, וציעזיילה צילה לבית משפחת ציטרון הי"ד.

אין לעיין בעלון זה בשעת התפילה